

MUSIQA MADANIYATI DARSLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI LOYIHALASHTIRISH AHAMIYATI

Nazarov Doniyor Baxromovich

Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti o'qituvchisi

Annotasiya: *Ushbu maqolamizda musiqa madaniyati darslariga pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va darsni samarali tashkil etish bo'yicha so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Pedagogik texnologiya, loyiha, texnik vositalar, interfaol usullar, texnologik trening.*

Ta'limni texnologiyalashtirish g'oyasi yangilik emas. Bundan 400 yil avval chex pedagogi Yan Amos Komenskiy ta'limni texnologiyalashtirish g'oyasini ilgari surgan. U ta'limni "texnikaviy" qilishga undagan, ya'ni hamma narsa nimaga o'qitilsa, muvaffaqiyatga ega bo'lsin. Natijaga olib keluvchi o'quv jarayonini, u "didaktik mashina" deb atagan. Bunday didaktik mashina uchun aniq qo'yilgan maqsadlar; bu maqsadlarga erishish uchun, aniq moslashtirilgan vositalar; bu vositalar bilan qanday foydalanish uchun, aniq qoidalarni topish muhimligini yozgan edi.

Ta'lim nazariyasi va amaliyotida o'quv jarayoniga texnologik xususiyatni berish uchun 1950-yillarda birinchi urinishlar qilib ko'rilgan. Ular o'z ifodasini an'anaviy o'qitish uchun mo'ljallangan majmualari texnik vositalarning yaratilishida namoyon qiladi. Hozirgi vaqtda «pedagogik texnologiya» ta'lim berishning texnik vositalari yoki kompyuterdan foydalanish sohasidagi tadqiqotlardek qaralmay, balki bu ta'limiy samaradorlikni oshiruvchi omillarni tahlil qilish yo'li orqali, yo'l va materiallarni tuzish hamda qo'llash, shuningdek qo'llanilayotgan usullarni baholash orqali ta'lim jarayoni tamoyillarini aniqlash va eng maqbul yo'llarini ishlab chiqishni aniq maqsad qilib olganligidadir.

Jahon mamlakatlari taraqqiyotidan ma'lumki, har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishi, unda yashovchi aholining ma'naviy saviyasi nechog'lik yuksakligiga bog'liq. Vaholanki, mustaqil O'zbekistonning jahondagi rivojlangan mamlakatlar darajasida ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy rivojlanishi ko'p jihatdan yosh avlodni kamol toptirishga, uni yangi ijtimoiy munosabatlarga erkin kirisha oladigan, umuminsoniy qadriyatlarni e'tirof etadigan, ma'naviy qadriyatlarga yo'naltirilgan ijtimoiy faol, yuqori madaniyatli, malakali kadrlar bo'lib yetishishiga bog'liq.

Jumladan, yoshlarga ta'lim-tarbiya berishda madaniyat, qadriyat, milliy san'at namunalaridan keng foydalanilmoqda. Ta'lim tizimida "Ustoz - shogird" an'alaridan foydalanish masalasiga katta ahamiyat berilmoqda. Ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida "Farzandlarimizni mustaqil fikrli, zamonaviy bilim va kasb-hunarni egallagan, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega chinakam vatanparvar insonlar sifatida tarbiyalash biz uchun dolzarb ahamiyatga ega bo'lgan masala hisoblanadi"¹ deb ta'kidlaydi prezidentimiz Sh..Mirziyoyev [1,489 b].

Shu bois musiqa darslarida o'quvchilarini ma'naviy tarbiyalashda ta'lim-tarbiya tizimiga innovasion, ya'ni ilg'or pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish davr talabi bo'lib kelmoqda.

Yangi pedagogik texnologiyalarga oid izlanishlar V.P.Bespalko, N.Shodiyev, M.Ochilov, N.Azizxo'jayeva, O'.Tolipov kabi olimlar qalamiga mansub bo'lib, biroq ularning ilmiy ishlarida musiqaga oid texnologiyalar keng yoritilmagan. Ana shularni nazarda tutgan holda biz musiqa madaniyati darslari jarayoniga pedagogik texnologiyalarni loyixalashtirish va rejalashtirish hamda ushbu texnologiyalardan foydalangan holda musiqa ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan imkoniyatlar to'g'risida fikr yuritamiz. Maqolanizni maqsadi ham o'quvchilarini musiqiy ta'lim sifatlarini oshirish uchun yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishning pedagogik yo'llarini ishlab mashg'ulotlarga joriy etishdir. O'quvchi yoshlarda musiqiy mashg'ulotlar orqali pedagogik texnologiyalarni qo'llashni shakllantirishni nazariy asoslarini, so'ngra ularni amaliy yo'l - yo'riqlarini o'rganishga qaratilgan. Shuning uchun ham umumta'lim maktab musiqa madaniyati darslarida ba'zi bir loyixalashtirilishi shart bo'lgan pedagogik texnologiyalarni qo'llanilishini ko'rib chiqsak:

1. Musiqa madaniyati darslarida, o'quvchilarini musiqiy tafakkurini tarbiyalashda, yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishning mazmun- mohiyatini o'rganib chiqish;
2. Pedagogik texnologiyalardan foydalanishning musiqa madaniyati darslarida o'quvchilarini ma'naviy jihatdan tarbiyalash imkoniyatlarini aniqlash;
3. O'sib kelayotgan o'quvchilarini musiqa sifatlarini tarbiyalash jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning mazmun, shakl, metod va vositalarini belgilash, ularning samaradorligini aniqlash hamda tavsiyalar berish;

Ushbu loyixa asosida ish yuritilsa, musiqa madaniyati darslari jarayonida o'quvchilarini musiqiy ta'lim sifatlarini tarbiyalash, pedagogik texnologiyalardan foydalanish metodlari ishlab chiqilganligi bilan izohlanadi.

Musiqa madaniyatim darslari jarayonida o'quvchilarga bilim berishda zamonaviy yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash va ularni o'quv jarayoniga loyixalashtirish mexanizmlari ochib berilmoqda. Bu borada musiqa pedagogikasi bo'yicha taniqli olim Dildora Karimovaning «Musiqiy pedagogik mahorat asoslari» muammosi bo'yicha ilmiy - izlanishlarini olib borib, Respublikamiz umumta'lim maktablari musiqa darslari jarayonida to'liq tahlil etildi. Bunda har bir o'quvchining musiqiy - hissiy qabuli va emosional idroki masalasi bosh masala qilib qo'yilgan. Umumta'lim maktab musiqa madaniyati darslari, «Musiqqa fani» darsliklar hamda o'quvchilarini ma'naviy tarbiyalashda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishning mazmun, shakl va metodlari ham ishlab chiqilgan.

Pedagogik amaliyotda yangi yo'l va vositalarini jadal tatbiq etilayotganligini kuzatish mumkin. Biroq ba'zi ta'lim shakl va faol usullar o'rniga bo'linmas ta'limiy texnologiyalar zarur. Lekin ta'limiy jarayonni texnologiyali loyihalashtirish va rejalashtirishni, faqat texnologik bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lgan o'qituvchi bajara olishi mumkin. Chunki, musiqa madaniyati darslarida o'quvchilarini yangi pedagogik texnologiyalar orqali ma'naviy tarbiyalash jarayoni dars mashg'ulotlari orqali amalga oshadi. Ular o'z ifodasini an'anaviy va noan'anaviy o'qitish uchun majmualiy texnik vositalarni yaratishda topgan.

Hozirgi vaqtda pedagogik texnologiya o'qitishning texnik vositalari yoki kompyuterlardan foydalanish sohasidagi tadqiqotlardek qaralmaydi, balki bu ta'lim samaradorligini oshiruvchi omillarni tahlil qilish, ishlab chiqish hamda usul va materiallarni qo'llash, shuningdek qo'llanilayotgan usullarni baholash yo'li orqali ta'lim jarayonining asoslari va uni maqbullashtirish yo'llarini ishlab chiqishni aniqlash maqsadiga qaratilganidir. Barcha

ta'lim va tarbiya ishlarini pedagogik texnologiya yo'liga o'tkazish, maktab amaliyoti pedagogik jarayonini ixtiyoriy qurish va uni amalga oshirishdan keskin burilishini anglatadi. Shuning uchun ham biz o'qituvchilar bu borada ilg'or pedagogik texnologiyalarni dars jarayoniga loyixalashtirib, uni keng tadbiiq etishimiz darkor. Dars jarayonida o'quvchilarga pedagogik texnologiyani va ta'lim-tarbiyani birgalikda olib borish maqsadga muvofiqdir. O'qituvchi o'quvchilarni ma'naviy, badiiy va axloqiy madaniyatlarini shakllantirishi, ularda milliy g'urur va vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirishini ta'minlashi zarur.

Ma'lumki, «Pedagogika» ta'lim – tarbiya haqidagi fan sifatida tarbiyaning mohiyatini tushunishini va uning qonuniyatlarini ochib berishi hamda shu orqali inson manfaatlari tarbiya jarayoniga ta'sir etishini nazarda tutadi. Bu albatta ko'pgina muammolarni hal etishda yaqindan yordam beradi. Ilg'or pedagog murabbiylar tajribasi bilan bir qatorda oddiy o'qituvchilarning faoliyatlari ham o'rganib boriladi. Texnologik loyixalash tajribalarni o'rganish jarayonidagi muammo: yutuq va kamchiliklar aniqlanadi. Bunda kuzatish, intervyu olish, anketalashtirish, o'quvchilarning yozma va og'zaki hamda amaliy va ijodiy ishlari, pedagogik hujjatlarni o'rganish metodlaridan unumli foydalaniladi.

Pedagog-o'quvchi darsning maqsaddan natijaga erishishida qanday texnologiyani tanlashlari ular ixtiyorida, chunki har ikkala tomonning asosiy maqsadi aniq natijaga erishishga qaratilgan, bunda o'quvchilarning bilim saviyasi, guruh xarakteri, sharoitga qarab ishlatiladigan texnologiya tanlanadi, masalan: natijaga erishish uchun balkim film, tarqatma material, chizma va plakatlari, turli adabiyotlar, axborot texnologiyasi kerak bo'lar, bular o'qituvchi va o'quvchiga bog'liq.

O'qituvchi o'qitish jarayoni oldindan darsni loyihalashtirishi zarur, bu jarayonida pedagog o'quv predmetining o'ziga xos tomonini va sharoitini, eng asosiysi, o'quvchining imkoniyati va ehtiyojini hamda hamkorlikdagi faoliyatini tashkil eta olishini hisobga olishi kerak, shundagina, kerakli kafolatlangan natijaga erishish mumkin. Qisqa qilib aytganda, o'qituvchi o'quvchini ta'limning markaziga olib chiqish kerak.

Umumta'lim maktablari musiqa madaniyati dars jarayonida talabalarga shaxs sifatida qaralishi, turli pedagogik texnologiyalar hamda zamonaviy metodlarni qo'llanilishi ularni mustaqil, erkin fikrlashga, izlanishga, har bir masalaga ijodiy yondoshish, ma'suliyatni sezish. ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish, tahlil qilish, ilmiy adabiyotlardan unumli foydalanishga, eng asosiysi, o'qishga, fanga, pedagogika va o'zi tanlagan kasbiga bo'lgan qiziqishlarni kuchaytiradi.

Umumiy tarzda xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, bunday natijaga erishish amaliyotda o'quv jarayonida loyixalash va pedagogik texnologiyalarni qo'llashni taqazo etadi. Ular juda xilma – xildir. Bular yangi interfaol usullar va ta'lim metodlari hamda hozirda dars jarayonida qo'llaniladigan yangi pedagogik texnologiyalar shular jumlasidandir. Ta'kidlash lozim-ki, yuqorida keltirilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar va loyixalash, o'qitishning samarasini oshirishga yordam beruvchi texnologik treninglardan keng foydalanilsa, o'quvchilarda aqliy, ijodiy va mustaqil fikrlash shakllanadi. Ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga, yetuk mutaxassis bo'lishlariga hamda mutaxassisga kerakli bo'lgan kasbiy fazilatlarini oshirishga keng yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. T.: O'zbekiston 2017 yil.
2. Azizxo'jayeva N. «Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat» Toshkent:, O'qituvchi», 2006 yil.
3. Karimova D. «Musiqiy pedagogik mahorat asoslari»Toshkent., «Moliya» , TDPU., 2008 yil.